

**Läti Ülemnõukogu saadiku, 4. Mai Deklaratsiooni Klubi Presidendi
Juris Karlsoni kõne 20. Augusti Klubi ja XIII Riigikogu pidulikul
istungil**

20.08.2016

Lugupeetud härra president, ekstsellentsid, daamid ja härrad!

Austatud Eesti ülemnõukogu liikmed, kes hääletasid Eesti iseseisvuse taastamise poolt!

Minu jaoks on tõeline rõõm ja au õnnitleda teid ja teie perekondi sellel Eesti Vabariigi, aga ka Läti ja Leedu jaoks olulisel tähtpäeval nii enda poolt kui ka teie Läti sõprade, ehk siis 4. Mai Deklaratsiooni Klubi poolt.

1990. ja 1991. aastal täitsime oma rahvale antud lubaduse ja saavutasime tunnustuse sellega, et tegime ajaloolise otsuse hääletada oma riikide iseseisvuse taastamise poolt pärast pool sajandit kestnud okupatsiooni.

Sellest on möödunud juba veerand sajandit. Enamik meist on riigi kõrgeima seadusandliku töö üle andnud nooremale põlvkonnale. Mõned endised saadikud jälgivad meie riikide arengut juba teisest dimensioonist...

On rõõm tõdeda, et saadikud, kes hääletasid iseseisvuse taastamise poolt, on kõigis kolmes Balti riigis moodustanud oma klubi, on ikka veel seotud sõprusühendustega ning et ikka veel toimub regulaarne mõtete ja kogemuste vahetamine. See tõestab, et võtame ikka veel aktiivselt osa ühiskonnaelust ning jälgime tähelepanelikult meie riikide poliitikas, majanduses ja sotsiaalsfääris tehtavaid edusamme, aga ka vigu.

Meie, lätlased, rõõmustame Eesti ja Leedu saavutuste üle ning arutame tõsiselt, miks me mitmetes eluvaldkondades teist tihti maha jääme. Ometi on meie võimalused muuta poliitikute seisukohti väga piiratud. Pealegi oleme pärast Rahvarinnet liitunud erinevate poliitiliste tiibadega. Siiski pole muutunud meie klubi liikmete põhimõtted. Klubi juhtkond on teinud otsuse, et hoidume sekkumast nii sisepoliitikasse kui ka välispoliitikasse,

kui just ei teki olukorda, milles näeme ohtu oma riigi sõltumatusele. Meie riigikeeli, rahvastikku, Läti põhiseadust või läti rahva identiteeti ja püsijäämist mõjutavates küsimustes väljendame oma arvamusi ajakirjanduses klubi või selle juhatuse nimel. Nii juhtus 2012. aasta veebruaris, kui avaldasime üleskutse. Ma tsiteerin: „Olukorras, kus Läti iseseisvuse suhtes vaenulikult meelestatud jõud korraldavad ettevõtmist, mis on suunatud Läti iseseisvuse, julgeoleku ja rahvusliku identiteedi ning läti rahva vastu, püüdes teise riigikeelena kehtestada vene keelt, kutsume meie, 4. mail 1990 Läti iseseisvuse taastamise poolt hääletanud ülemnõukogu liikmed, kõiki Läti kodanikke, kes peavad kalliks Läti riiki ja selle tulevikku, mitte jääma koju, vaid osalema rahvahääletusel, et ühehäälselt hääletada vene keele Läti teiseks riigikeeleks saamise vastu, sest vaid üksmeelne „ei“ suudab peatada selle protsessi, mis ähvardab Läti iseseisvust“.

2013. aastal esitas vabariigi presidendi konstitutsiooniliste õiguste komisjoni esimees Egīls Levits (kes oli ka üks 4. mai iseseisvusdeklaratsiooni autoreid) Läti Vabariigi põhiseaduse preambula eelnõu, eesmärgiga rõhutada, et Läti ei ole ajaloo juhuslik kõrvalnähtus, vaid tahtlikult moodustatud riik, ja et Läti identiteedil on kaks juurt – läti rahva elujanu ja kristlikud väärtused. Demokraatiat, õigusriiki ja ühiskondlikku südametunnistust nimetatakse rahvusriigi toimimise põhialusteks. Preambula eelnõu põhjustas ühiskonnas elavat arutelu ja venemeelse opositsiooni vastuseisu. Projekti toetuseks oli vaja vähemalt kahe kolmandiku Seimi liikmete häält (66 häält 100-st) kõigil kolmel hääletusel. Lisaks sellele, et klubi avaldas oma toetust, kasutas seda toetust edukalt ka üks Seimi väheseid naisliikmeid, kes klubi esindab. Pingelise olukorra kirjeldamiseks meenutan kõigi kolme hääletuse tulemusi. Esimesel lugemisel toetas eelnõud 67 saadikut ja 27 oli vastu (Harmonia Keskuse liikmed); teisel lugemisel toetas eelnõud 67 saadikut ja 27 oli vastu (Harmonia Keskuse liikmed). Pärast arutelu ja mitut parandust hääletas kolmandal lugemisel poolt 69 saadikut ja vastu 28 (Harmonia Keskus). Nii võeti 19. juunil 2014 minimaalse vajaliku häältearvuga vastu Läti põhiseaduse sissejuhatav osa, mis kirjeldab üldises vormis Läti Vabariigi põhiseaduse olemasolu aluspõhimõtet.

Vastusena Läti Instituudi tänavusele üleskutsele pühitseda riigi sajanda sünnipäeva eel 4. maid valge linaga kaetud laua taga, korraldas Läti

Seimi president Ināra Muižniece meie klubi liikmetele just sellise pidupäeva. Vastuskõnes ütlesin Seimi presidendile, et „4. mai, Lāti Vabariigi iseseisvuse taastamise päev, on meie – iseseisvusdeklaratsiooni poolt hääletanud saadikute – õnne, rõõmu, uhkuse ja tugevuse päev. See on pidupäev kõigile headele inimestele, praktiliselt kogu Lāti elanikkonnale, rahvusele vaatamata, sest kõik olid koos meiega ja meie olime koos kõigiga. See side ei ole siiani kadunud.“

Oma tänase ja lähituleviku töö peamise lisaväärtusena näeme teabevahetust noortega. Iga aastakümnega tõuseb tunduvalt pärast 1990. aastat sündinud inimeste arv ja väheneb nende arv, kes olid ise nende ajalooliste sündmuste tunnistajaks. Õpikud ja ajalooõpetajad ei suuda asendada isiklikult sündmustes osalenute mälestusi. See on meie riikide lähiajalugu. Nagu teie silmapaistev riigimees ja endine president Lennart Meri on rõhutanud: „Ükski rahvas ei saa elada ilma oma minevikuta, ja me ei saa valida minevikust ühte või teist episoodi, jättes ülejäänud sulgudesse. Minevikku objektiivselt hindamata aga ei suuda ükski rahvas kujundada oma tulevikku.“ (Mart Meri – Lennart Meri – Poliitiline testament, AS "Lauku Avīze", 2009, lk. 196.)

Kahjuks pole TULEVIKU mõiste tänapäeval lihtsamini tõlgendatav kui eelmise sajandi 90. aastate alguseski. Siis ohustas meid ettearvamatult ja lagunev nõukogude impeerium. Uus aastatuhat ei täitnud enamike Lääne riikide lootusi, et demokraatia saavutab võidu Vene Föderatsiooni üle, ja et laabub koostöö Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooniga. Geopoliitiline olukord ja ka Euroopa Liidu liikmesriikides toimuvad sündmused tekitavad ühiskonnas hirmu ja nõuavad tihedamat koostööd sõbralike riikide vahel.

Varem ei pööranud me tähelepanu artiklile kogumikus "*Baltic States at Historical Crossroads*", mille on avaldanud 1998. aastal Riias Hain Rebas, Tallinnas sündinud professor, kes oli 1991–1992 ka Riigikogu liige ja 1992–1993 Eesti kaitseminister. Artikli pealkiri on "*Barriers to Baltic Cooperation*" – „Balti koostöö tõkked“. Üks selle lõike ütleb: „On paradoksaalne, et just Venemaa surve sunnib Balti riike lühikeses perspektiivis koostööle, kuid pikemas perspektiivis see koostöö killustub, hoolimata nende riikide poliitikute meeleheitlikest püüetest teha koostööd. Pole kahtlust, et palju tugevamat Balti koostööd – vaatamata kõigile ajaloolistele asjaoludele – tuleks vaadelda ühena kahest

möödapääsmatust tegurist Eesti, Läti ja Leedu rahu, rikkuse ja vabaduse tagamiseks. Venemaa agressioonipoliitika rahustamine Lääne poolt peab saama teiseks teguriks...“

Tuleb meeles pidada, et kirjutatu viitab ajajärgule enne Balti riikide vastuvõtmist NATOsse ja Euroopa Liitu. Sellest hoolimata, võttes arvesse ELi sees toimunud kronoloogilised sündmused ja USA presidendikampaania käigus kuuldu, näib et Hain Rebase mõtteavalduse üle tuleks vähemalt mõtiskleda.

Täna tähelepanu eest!